

Mariann Uglehus Andersen og Jan Erik Andersen
Bakhei 4
4708 Vennesla

Trondheim, 06.09.2021

Deres ref.:
«REF»

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2021/5996

Saksbehandler:
Pål Foss Digre

Vedtak i klagesak om gjenoppbygging av kulturhistorisk bygg i Signesdalen i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde

Vi viser til klagen deres på vedtak fra Verneområdestyret for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Frafjordheiane landskapsvernområde av 8. mars 2021. Klagesaken ble oversendt fra verneområdestyret 8. juni 2021, mens høringsuttalelser i saken ble ettersendt 6. august 2021. Vi viser videre til e-poster fra Mariann Uglehus Andersen av 14., 16., 17., 18., og 21. juni 2021 og 6. august 2021.

Vedtak

Miljødirektoratet opprettholder verneområdestyrets vedtak. Vi avslår dermed søknaden om dispensasjon fra vernereglene for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde for å gjenoppbygge heller i Signesdalen med isolert vegg og ovn.

Vedtaket er fattet etter forskrift for vern av Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde og naturmangfoldloven § 48, jf. forvaltningsloven § 34 fjerde ledd.

Kort om bakgrunnen for saken

Søknaden

Ved udatert skriv til Åseral kommune søkte dere om å få bygge opp igjen levegg under en steinheller på eiendommen gnr./bnr. 6/21 i Signesdalen i Åseral kommune. Hellingen ligger innenfor Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde. Det framkommer av skrevet at dere ble gjort oppmerksomme på at det hadde vært et læger under hellingen i forbindelse med at en naturtypekartlegger hadde funnet historiske bilder fra området.

Dere søker om å få bygge opp en vegg i ubehandlet osp i åpningen under hellingen. Det skal være ett vindu med enkle glass og en dør i veggen. Veggen skal kles innvendig, vindtettes med tjæreapp og isoleres med 5 cm isolasjon. Dere ønsker videre å installere ovn med stålpipes oppvarming.

Det framkommer av skrivet at dere hadde vært i kontakt med fylkeskonservatoren og at de var positive til gjenoppbygginga. Dere skal også være i kontakt med Fylkeskonservatoren under hele gjenoppbygginga.

For å transportere inn materialene, søker dere samtidig om tillatelse til to landinger med helikopter.

Verneområdestyrets behandling av saken

Åseral kommune videresendte saken til Verneområdestyret for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Frafjordheiane landskapsvernområde.

Saken var oppe til behandling i verneområdestyremøtet 13. desember 2019. Verneområdestyret besluttet å utsette saken og å behandle en prinsippsak om istandsetting av hellere av kulturhistorisk verdi i verneområdene styret er ansvarlig for.

Spørsmålet om prinsippavklaring var oppe i styret på møte 19. november 2020. Styret besluttet at de kunne gi dispensasjoner etter naturmangfoldloven § 48 til restaurering av hellere, der lovens vilkår er oppfylt. En eventuell dispensasjon forutsetter at utforming, materialbruk og byggeteknikk skal være autentisk fra den tiden helleren var i bruk, at helleren skal stå åpen for allmennheten og at det foreligger en plan for tiltaket som skal utarbeides i samarbeid med kulturminnemyndighetene.

Styret avsto deretter søknaden deres i møte 8. mars 2021. Styret legger til grunn at gjenoppbygginga ikke kommer inn under dispensasjonshjemmelen i verneforskriften punkt IV nr. 1.3 bokstav b om "oppattbygging av nedfalne bygningar som høyrer med i det tradisjonelle bygningsmiljøet i stølsgrender". Søknaden må dermed behandles etter den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48.

Styret legger videre til grunn at det er retningslinjene som ble fastsatt i prinsippbeslutninga om restaurering av hellere som må anvendes i saken. Styret mener søknaden deres ikke oppfyller forutsetninga om at utforming, materialbruk og byggeteknikk må være autentisk. Styret legger til grunn at søknaden innebærer oppbygging med en standard som tilnærmet tilsvarer en fritidshytte. En tillatelse i tråd med søknaden kan dermed føre til økt bruk av området. Selv om dette isolert sett ikke vil ha mye å si for villreinen, legger styret vekt på at det er flere kulturminner i verneområdet med samme status og at en tillatelse kan gi uheldige presedensvirkninger. Styret mener derfor at vilkårene i naturmangfoldloven § 48 ikke er oppfylt.

Styret legger videre en viss vekt på at det er to hekkeplasser for rovfugl mindre enn en kilometer fra Signesdalen.

Vedtaket ble sendt til dere i brev av 25. mars 2021.

Begrunnelse for klagen

Dere klagde på vedtaket i brev av 19. april 2021. I klagen viser dere til at dere har hatt dialog med Fylkeskonservatoren om utforminga av helleren. De var mest opptatt av hvordan bygget framsto fra utsida, og hadde ingen innvendinger til utforminga. Dere mener også at utsagnet om at

helleren vil framstå med tilnærmet hyttestandard er misvisende. Dere viser her til at den vil ha jord- og steingolv og steinvegger og at det også renner vann inn i den.

Dere kan heller ikke se at det er noen stor risiko for lignende søknader. Dere mener at det både er snakk om et fåtall lignende hellere og at de fleste grunneierne i landskapsvernområdet uansett har husvære på eiendommen.

Dere mener til slutt at rovfugltreirene styret har vist til ligger slik til at de ikke vil bli forstyrret av bruken av helleren.

Andre innkomne merknader fra Fylkeskonservatoren i Agder, Statsforvalteren i Agder og Villreinnemnda for Setesdalsområdet

I forbindelse med saksbehandlingen har styret innhentet uttalelser fra Vest-Agder fylkeskommune v/fylkeskonservatoren, fra Statsforvalteren i Agder og fra Villreinnemnda for Setesdalsområdet.

Fylkeskonservatoren uttaler i e-post av 12. november 2019 at de anbefaler at det gis dispensasjon til tiltaket. De viser til at helleren er et typisk kulturminne for heiområdene på Agder. Ettersom alt av treverk nå er råtnet bort, framstår hellerne i dag som kalde og trekkfulle. En gjenoppbygd heller – som viser hvordan de så ut da de var i bruk, vil derfor har kulturhistorisk verdi. Fylkeskonservatoren skriver at det er viktig at helleren har en praktisk funksjon og ikke bare er en kulisse. Den bør derfor være beboelig og funksjonell. De har ingen merknader til den innvendige materialbruken.

Statsforvalteren i Agder uttaler i e-post av 22. november 2019 at de har noe begrenset grunnlag for å gi en uttalelse. De peker blant annet på at det ikke går fram av søknaden hva tiltenkt bruk av helleren er. Forutsatt at den vil bli lite brukt til overnattinger, antar de at tiltaket ikke vil medføre stor forstyrrelse for villreinen.

Villreinnemnda for Setesdalsområdet skriver i brev av 15. november 2019 at de frarår at det gis tillatelse. Nemnda viser til at bygget i seg selv ikke vil være noe problem for villreinen, men at ferdsel ved bygginga og seinere bruk kan virke negativt. De peker videre på at helleren ligger i et nasjonalt villreinområde. Ifølge regional plan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei ("Heiplanen"), skal det ikke tillates nye fritidshytter i det nasjonale villreinområdet.

Verneområdestyrets vurdering av klagen

Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane landskapsvernområde har vurdert saken på nytt i tråd med regelen i forvaltningsloven § 33. De har ikke funnet grunn til å endre eller oppheve vedtaket sitt, og har derfor sendt saken til Miljødirektoratet for endelig behandling av klagen.

I forbindelse med oversendelsen legger styret til grunn at form og funksjon på den omsøkte konstruksjonen tilsier at dette er noe annet enn det dere har dokumentert at har stått på stedet tidligere. Styret mener en tillatelse vil legge opp til en praksis der bygg kan bygges opp med ny funksjon. Styret legger også vekt på nærheten til rovfugltreir og føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9.

Miljødirektoratets vurderinger

Vi er klageinstans i saken, og kan derfor prøve alle sider av den. Vi kan også ta hensyn til nye omstendigheter og forhold som ikke er tatt opp i klagen.

Hva gjelder saken?

Saken gjelder søknad om oppføring av levegg under en heller ved Signestjønn i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde. Helleren er registrert i Riksantikvarens karttjeneste for kulturminnesøk som

Hellar under steinblokk med nyare primitiv overnatting. Var ei av mange drifteleger (felægge) som hjuringane låg under då dei legegjette frå 1700-talet og fram til 1907. Slåtte vidare fram til 1944.

Dere har lagt fram skisse som viser hvordan helleren skal framstå utvendig, se bildet under.

Dere ønsker at veggen skal være isolert. Dere ønsker videre å installere ovn for oppvarming.

Det er dokumentert at det ble satt opp en levegg rundt 1949 med tilsvarende utseende. Det er ikke framlagt informasjon om veggen tidligere har vært isolert eller om det tidligere har vært ovn under helleren.

Hvilke regler er aktuelle?

Forskrift om vern av Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde (heretter stort sett omtalt som "verneforskriften") setter begrensninger i hvilke tiltak og aktiviteter som kan gjennomføres i verneområdet. Oppføring av bygninger og andre faste innretninger er i utgangspunktet forbudt etter verneforskriften punkt IV nr. 1.1. Tiltaket kan dermed bare gjennomføres dersom det gis dispensasjon fra forbudet.

Verneområdestyret har behandlet søknaden opp mot den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 første ledd første alternativ. Miljødirektoratet er enige i at dette er den mest aktuelle hjemmelen i saken her. Bestemmelsen sier at forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra vernevedtaket dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig.

I forarbeidene til naturmangfoldloven (Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 424) er det fremhevet at bestemmelsen skal tolkes snevert. Selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, har søker ikke *krav* på å få en dispensasjon. Vurderinga er opp til forvaltningsmyndighetens skjønn innenfor rammen av alminnelige forvaltningsrettslige regler og retningslinjer og instruksjer fra overordnet myndighet. Departementet peker særlig på at forvaltningsmyndigheten bør vurdere konsekvensene av en dispensasjon, f.eks. om andre kan tenkes å søke dispensasjon på samme grunnlag.

Konkret vurdering

Miljødirektoratet forstår det slik at verneområdestyret har lagt avgjørende vekt på at veggen dere søker om å få bygge opp skal isoleres og at dere ønsker å installere ovn. Dette er i strid med føringene i prinsippvedtaket om at utforming, materialbruk og byggeteknikk skal være autentisk fra den tiden helleren var i bruk.

Vi vil her innledningsvis påpeke at vi forstår fylkeskonservatorens uttalelse slik at det for kulturminnemyndigheten nettopp er et poeng at helleren bygges opp slik at den har en praktisk funksjon som overnattingssted. Vi forstår det slik at det ut fra et kulturminneperspektiv anses som viktig at hellerens lange historiske funksjon som overnattingssted bevares, og at det ikke er noe poeng å gjenskape utforminga helleren hadde på et vilkårlig historisk tidspunkt. Vi forstår det derfor slik at en gjenoppbygging med isolert vegg og ovn i tråd med dagens standard til komfort for et overnattingssted, vil være å anbefale ut fra et kulturminneperspektiv

Bakgrunnen for føringa i prinsippvedtaket fra styret er imidlertid så vidt vi forstår at styret ønsker å unngå et press om utbygginger under lignende hellere der hellerne i realiteten skal bygges som fritidshusvære. Å legge vekt på et slikt hensyn er i utgangspunktet i tråd med føringa i forarbeidene om at forvaltningsmyndigheten særlig bør vurdere om konsekvensene av en dispensasjon er at andre kan tenkes å søke på samme grunnlag. Økt samlet aktivitet i landskapsvernområdet kan også komme i konflikt med landskapsvernområdets formål om å ta vare på leveområdet for den sørligste villreinstammen i Europa, og være i strid med Heiplanen slik villreinnemnda peker på.

Vi vil videre bemerke at det i kulturminnesøk ligger flere andre registrerte hellerlokaliteter i områdene rundt Signesdalen. Innen en radius på to kilometer fra tiltaket deres, er det registrert hellerlokaliteter ved Sandvatn rett øst for Signestjønn, ved Kilen sørvest for Signestjønn og ved Ytra Svovasstjønn nord for Signestjønn. Det er dermed mulig også for andre å søke på samme grunnlag som dere. Når verneområdestyret med sin lokalkunnskap vurderer det realistisk at det vil komme inn slike søknader, finner vi ikke grunn til å overprøve denne vurderinga.

Verneforskriften punkt III angir at det er to likestilte formål med vernet. For det første skal vernet *ta vare på eit samanhengande, særmerkt og vakkert naturområde med urørte fjell, hei og fjellskogsområde med eit særmerkt plante- og dyreliv, stølsområde, beitelandskap og kulturminne*

Videre skal vernet

ta vare på eit samanhengande fjellområde som leveområde for den særlegaste villreinstamma i Europa

Som det framgår over legger vi til grunn at en dispensasjon til å bygge opp helleren med standarden dere søker om vil være å anbefale ut fra et kulturminneperspektiv. En dispensasjon vil derfor bidra til formålet om å ta vare på et "særmerkt og vakkert naturområde [...] med [...] kulturminne". Dette hensynet taler dermed *for* at dere får en dispensasjon for å bygge med den standarden dere ønsker. På den andre sida legger vi til grunn at en praksis der en gir tillatelser til å oppgradere gamle hellere vil føre til økt forstyrrelse av villreinen i strid med det andre formålet med landskapsvernområde. Dette argumentet taler dermed *mot* at dere får dispensasjon.

Om dere skal få dispensasjon eller ikke beror dermed på ei avveining av to hensyn som står mot hverandre. Vi finner her ikke grunnlag for å overprøve den vurderinga styret har gjort. Vi viser her først til styrets konkrete vurdering og avveining av momentene i saken. Vi viser videre til at Klima- og miljødepartementet i brev av 2. mars 2015 har instruert Miljødirektoratet til å vise tilbakeholdenhet med å overprøve verneområdestyrets skjønn der styret har vurdert saker om bygging i verneområder etter naturmangfoldloven § 48.

Ut fra det ovennevnte stadfester vi vedtaket fra verneområdestyret.

Klagerett

Vedtaket er endelig, og dere kan ikke klage på vedtaket.

Hilsen

Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Knut Fossum
seksjonsleder

Pål Foss Digre
seniorrådgiver

Tenk miljø - velg digital postkasse fra e-Boks eller Digipost på www.norge.no.

Kopi til:

Verneområdestyret for Setesdal vesthei, Ryfylkeheiane,
Frafjordheiane

Postboks 4748 RYSSTAD
24